

Munkácsy Tudományos Diákkörök Konferenciája – 2016

A nevek szimbolikája a Harry Potter kötetekben

**Csóti Lili
Szabó Boróka¹**

---

¹ Kaposvári Munkácsy Mihály Gimnázium, 9.e osztály
mentortanár: Herber Tünde

ABSTRACT

Dolgozatunkban vizsgáljuk a szimbolikus nevek széles repertoárját J. K. Rowling Harry Potter-könyveiben. Érdekesnek találtuk az angol és magyar nyelvi kultúra különbségeit és hasonlóságait, és ennek kivetülését a szövegben, ezt pedig érdemesnek tartottuk arra, hogy bemutassuk egy összefoglaló dolgozat keretében. Ha ismerjük az egyes mondatok, mozzanatok mögötti háttér-információkat, sokkal élvezetesebbé válik a mű olvasása. Ez a téma közel áll hozzánk, hiszen humán beállítottságúak vagyunk, érdeklődési körünkbe tartoznak a nyelvek és az irodalom, ez a két terület, mint tudjuk, szervesen összekapcsolódik. Egy szeretett könyvben addig nem ismert információkra bukkanni mindig felemelő érzés.

1. Bevezetés

„A név gazdag szimbólum: egy embert, egy életet jelent, ezernyi érzésével, gondolatával, élményével. A mindenség egy élő darabja, az ember misztikuma szorul bele.”²

Az emberek gyakran semmiféle figyelmet nem szentelnek az olvasmányaikban felbukkanó neveknek, pedig sok esetben fontos részei a történetnek, karaktereik jellemének. Célunk a rejtett információk feltárása, és a fordító munkájának elemzése, hiszen egy mű fordítása közben elengedhetetlen az adott kultúra ismerete minél tágabb körben (hagyományok, mítoszok, hitvilág). Ehhez kapcsolódóan több csoportba osztjuk a Harry Potter-kötetekben fellelhető fontosabb, szimbolikus jelentéssel bíró neveket, mint például intertextuális, származást jelző, mitológiai, vagy épp társadalmi hovatartozást jelölő neveket. Különösen érdekesnek tartjuk azokat a neveket, melyek egyenesen tulajdonosuk egész életútját „előre jelzik”, mint például Sirius Black, az egyik főbb szereplő esetében. Szeretnénk rávilágítani, milyen gazdagok ezek a könyvek rejtett utalásokban eredeti nyelven és magyar fordításban is (és a kettő nem mindig fed egymást). Hiszen tudjuk: „Nomen est omen”³.

2. Módszerek

A témával foglalkozó cikkeket, könyveket és az íróval, valamint a fordítóval készült interjúkat felhasználva a könyvek magyar és angol nyelvű olvasása után igyekszünk összehasonlítani a névadás technikáit, és feltárni a bennük rejlő információkat.

3. Eredmények

3.1. Az írói névadás – beszélő nevek

Az írói névadás kategóriákba sorolásának sok módja van, ezek közül mi azokat választottuk ki, ami számunkra a leglogikusabbnak, érdekesebbnek és részletesebbnek tűnt. Ezekre a művekre különösen igaz az, hogy az irodalmi névadás az író karakterének főbb jellemvonásait, személyiségének meghatározó jegyeit emeli ki azzal, hogy szereplőinek milyen nevet választ vagy alkot nyelvi játékkal, szóösszerántással. Mivel ezáltal az író jellemez is, a fordítónak felettebb körültekintően kell eljárnia, hogy a név célnyelvre való fordításakor semmi ne vesszen el az alkotó által megteremtett személynek jelleméből, nevének jelentéséből. Ugyanígy törekednie kell a név hangalakjának minél pontosabb visszaadására, hiszen a hangalak egyfajta megmagyarázhatatlan hangulatot kölcsönözhet a névnek, ami az ábrázolt egyéniség jellegzetességeire utalhat. Mielőtt a fordító munkáját megkezdene, először alapos kutatást kell végeznie a beszélő név jelentéséről, a jellemzés

---

² Kovalovszky, 1934. 30. p.

³ „A név kötelez.”

eszközeinek használatáról, arról, hogy a nyelv mely szintjeit vonta bele a szerző játékába a név megalkotása közben, valamint el kell határozni, hogy lefordítja-e a nevet a célnyelvre vagy sem, mindeközben pedig figyelni arra, hogy a műfordítás minőségének szempontjából semmilyen stilisztikai és szemantikai jegyet el ne veszítsen. A fordítás nehézségi fokát meghatározza, hogy mennyire ismerhető fel a szándékolt irodalmi jelentés a névadásban.⁴

3.1.1. Az intertextuális névadás

A beszélő neveken belül külön csoportokat különíthetünk el, ezek közül az első kategória, amit vizsgálunk, az intertextuális névadás. Mit is jelent, ha valami intertextuális?

Gérard Genette szövegtani-retorikai rendszere, a transztextualitás (jelentése „szövegköziség”) a szövegközi kapcsolatokat, melyek során az alkotó jelölt vagy jelöletlen idézeteket emel a szövegbe, öt csoportra osztja. Ezek közül egy az intertextuális, amelynek esetében az új szövegbe emelt idézet lehet szó szerinti, de akár csak célzás értékű is. Nyilvánvaló, hogy egy név esetében nem beszélhetünk szó szerinti idézetről, az író csupán olvasója tájékozottságára és műveltségére hagyatkozva, történelmi és kulturális elemeket felhasználva alkotja meg a nevet, mely hordozójának egy-egy tulajdonságát, múltjának és hovatarozásának egy darabját jeleníti meg. Itt megemlíthetjük a kötetekből *Lupin*, illetve a *Greyback* vezetéknéveket. Mindkét szereplő vérfarkasként jelenik meg a történetben, az első esetben a név a latin „lupus” (farkas) szóból származik, a „grey-back” összetétel jelentése pedig „szürke hát”.⁵

Kevésbé ismert utalások is rejtőznek a szövegben, mint például *Salazar Slytherin*, (magyar fordításban *Mardekár Malazár*), a roxfordi Mardekár-ház alapítója, aki nem épp emberbarátságáról volt híres. Kifejezetten negatív szereplőként tesznek róla említést, nem tartotta valódi varázslónak azokat a gyerekeket, akik nem mágus családból származtak, a Mardekár-ház tagjai pedig előszeretettel nevezték őket „sárvérűnek”. Ez egyfajta rasszizmussal is összeegyeztethető. Érdekes tehát, hogy António de Oliveira Salazar is viselte ezt a nevet, aki harminckét évig volt Portugália diktatórikus hatalmú miniszterelnöke.⁶

3.1.2. Mitológia nevek használata

A második, és talán legfontosabb kategória, a mitikus eredetű nevek használata. Itt ismét megemlítenénk *Remus Lupint* és *Fenrir Greybacket*. Remus Nevének mindkét tagja közelebb viszi az olvasót a megoldáshoz, mielőtt még megbizonyosodhatnánk valódi kilétéről. Ugyanakkor a Remus név félrevezető is lehet, úgy értelmezhetjük, az illető születésétől fogva a farkasok közé tartozott, köztük nevelkedett (mint a római mitológiában Remus), holott csupán gyerekként lett azzá egy másik farkas, Fenrir Greyback jóvoltából. Fenrir (ó-norvégul *Fenrisúlfr*) a skandináv mitológia jól ismert óriás farkasa. A történet szerint olyan vad volt,

---

⁴ Beszélő nevek, 2011.; Korompay, 2011.

⁵ Genette, 1996.

⁶ Tarján

hogy maguk az istenek is félni kezdtek tőle, így hát megkötötték. Ez a mítosz is remekül mutatja az említett szereplő jellemét.⁷

Luna Lovegood neve egy soha véget nem érő kör a történetben. A római holdistennő, Luna képzőművészeti alkotásokon fehér arcú nőként jelenik meg, akárcsak a szőke szereplő a könyvekben. A Hold egyik jelképe pedig a nyúl, ami Luna patrónusaként jelenik meg.⁸

A görög és római mitológia számos másik alakja is megjelenik a könyvsorozatban. Például *Minerva McGalagony*, az átváltoztatástan-tanárnő neve a bölcsesség, művészetek, kézművesség és tudományok istennőjére utal. Tóth Tamás Boldizsár a professzor nevét nem fordította le, a keresztnévnek így meghagyva intertextuális jelentését, a vezetéknevében felfedezett nyelvi játék után (azt ugyanis magyarra átültette) azonban ezt nem ugyanazon a nyelvi szinten tette. A *McGonagall* angol név szintaktikai szinten alkotott nyelvi játék. A szó feltehetően a „gonna get all” (mindenkit elkap) vagy a „going to gall” (dühös lesz) kifejezésekből keletkezhetett. A fordítás a név hangzásának hasonlatosságára törekszik, ugyanakkor szemantikai jelnek tekinthetjük a tanárnő jelleme és a galagonya tulajdonsága között felállítható párhuzamot. A könyvekből pontos leírást kapunk McGalagony professzor szigoráról, ami utalhat a galagonya terméfalára, mivel az rendkívül kemény, illetve a szabályokat áthágó diákokat is hatékonyan kapja el, főleg Harryék kerülnek sokszor bajba éjszakai kiruccanásaik miatt, ezzel állhatnak kapcsolatban a galagonyabokor tüskéi, hiszen azokon minden fennakad.⁹

Pomona professzor, a gyógynövénytan-tanárnő a szintén római Pomona, a gyümölcsfák és kertek istennőjének nevét viseli. Emellett ott van még *Sybill Trelawney*, a Roxfort jósnője, aki előszeretettel jósolja meg a diákok halálát. A „Sybill” szó a görög és római mitológiából ismert szibüllákra, vagy szibillákra (latinul sibylla) utalhat, a titokzatos jósnőkre, akik többnyire szerencsétlenségekről és katasztrófákról adtak jóvendölést. A mitológia szerint Argos, vagy latinosan Argus százszerű óriás volt, aki mindig éberrel figyel, róla kaphatta nevét *Argus Frics*, az iskola gondnoka, aki mindig ott jelenik meg, ahol épp szabályszegés történik.¹⁰

3.1.3. A humor, mint névalkotó eszköz

A harmadik kategória nem túl gyakori, az író csupán mellékszereplők esetében használja, ami nem is véletlen, elvégre a humoros nevek ellehetetlenítenék a főbb szereplők személyét. A humoros névadásra példa *Esztelen Emerik*, *Bathilda Bircsók*, *Göthe Salamander* vagy éppen *Badar Barnabás*. Itt a fordítónak különösen nehéz dolga van, hiszen nehéz megtartani az eredeti köznévi jelentést és értelmet is adni a névnek.¹¹

⁷ Zamarovský, 2001.; Tokarev (szerk.), 1988.

⁸ Zamarovský, 2001.

⁹ Beszélő nevek, 2011.

¹⁰ Zamarovský, 2001.

¹¹ Hertelendy, 2011.

3.2. A származás jelzése

A névadás utalhat a szereplők származására is. A fordítóval és az íróval készült interjúk alapján megállapíthatjuk, hogy sok esetben az átlagos, hétköznapiak mondható neveket a varázstalan emberek kapják, míg a varázslók és boszorkányok gyakran bonyolultabb, régiesebb neveket viselnek. Ez azonban nem mindig igaz, legalább annyiszor utalhat a név a társadalmi hovatartozásra is. Harry legjobb barátja és annak családja ebbe a kategóriába sorolható. A Weasley-k mind igen gyakori és hétköznapi nevet viselnek, kivéve Percy-t – akinek esetében különleges neve predesztinálja nagyratörő terveit -, és Ginnyt, azaz Ginevrát. J. K. Rowling saját bevallása szerint neki azért ezt a nevet választotta, mert valami különlegesen szeretett volna az egyedüli Weasley-lánynak. A Roxfort legokosabb tanulójának, *Hermione Granger*nek keresztnéve is társadalmi hovatartozásról árulkodik. Az angliai középosztály sznobizmusa érződik a név régies hangzásán, ugyanakkor ez megerősítő a lány varázsvilághoz való tartozását, hiszen ott igen népszerűek az ódivatú nevek, mint *Mafalda*, *Millicent* vagy éppen *Elphias*.¹²

Nem is gondolnánk, de sokszor a leghétköznapibb, legegyszerűbb nevek is jelentést hordoznak magukban (azon túl persze, hogy ilyen típusú nevek valóságosabbá teszik az olvasmányt, az olvasó könnyebben beleéli magát az elképzelt világba). A legegértelműbb példa erre maga a regény főhőse, *Harry Potter*. Az angol nyelvben ennél hétköznapibb nevet talán nem is találunk, ennek ellenére Rowling mégis ezt választotta. A kötetek olvasása közben sokat megtudunk Harryről. A regény kezdetekor még nem tudjuk, ki is ő valójában, csak annyit árul el nekünk az író, hogy Harry árva, a nagybátyjái nevelik, nem épp a legszívmelengetőbb módon, és valamilyen különös oknál fogva rendszeresen történnek körülötte a normálistól eltérő dolgok. Ezekről eltekintve Harry Potter teljesen átlagosnak tűnik. A név és a személy megteremtésekor feltehetően ez volt Rowling célja is. Olyan hőst teremtett regényének, aki igazán átlagos, kihangsúlyozva ezzel, hogy bárkiből lehet hős mindenfajta különleges név vagy kinézet nélkül. Harry Potter azonban mégsem teljesen hétköznapi, hiszen varázsló.¹³

Egy másik példa Harry unokatestvérének a neve, *Dudley Dursley*. Dudley mugli, és szüleivel együtt ő is megveti és lenézi Harry varázsvilághoz való tartozását, ugyanakkor retteg unokatestvére és más varázslók hatalmától. Szülei számára Dudley a tökéletes gyerek, mert teljesen hétköznapi, nincs benne semmi „abnormális”, nem úgy, mint unokaöccsükben, ezért mindent megadnak neki, elkényeztetik. Egyfajta felsőbbrendűségi érzést neveltek bele a szülei által, hogy mindig többet, jobbat adtak neki, mint Harrynek. Egy ilyen fiúnak a Dudley név tökéletes választás, mivel ez a név a szó legszorosabb értelmében véve hétköznapi, nem hordoz magában jelentést, ugyanakkor a 19. századi Angliában az arisztokrácia körében volt szokásos ilyen nevet viselni.

Talán ide sorolhatóak leginkább a külföldről, vagyis jelen esetben nem az Egyesült Királyság területéről érkezett szereplők nevei is, hiszen idegen hangzásuk erősen utal származásukra. Ezeket a neveket nem szerencsés lefordítani, hiszen úgy elveszne belső jelentésük. Ilyen például *Fleur Delacour*, a francia varázslóiskolából érkezett, varázslatos szépségű lány is. Neve fordításban is értelmes lenne, („fleur” jelentése: virág; „de la cour”

¹² Hertelendy, 2011.

¹³ Beszélő nevek, 2011.

jelentése: udvar) de elveszteni valódi jelentőségét. Vagy *Igor Karkaroff/Karkarov*, a Durmstrang bolgár varázslóiskola igazgatója, kinek neve szláv származásáról árulkodik, de ide sorolható *Gellert Grindelwald*, a híres feketemágus, aki Németországban született.

Habár irodalmi névadás szempontjából a hétköznapi nevek használata nem túl elegáns, J. K. Rowling jelnevei mégis ötletesek, találékonyak, és az egyedi névtulajdonos azonosítására rendkívül megfelelőek.

3.3. Foglalkozásra utaló nevek

Ebbe a névcsoportba tartozik professzor *Sprout*, azaz *Bimba* professzor, a gyógynövénytan-tanár neve. Az angol „sprout” szó, melynek jelentése „bimbózik, rügy” a célnyelvre való fordítás során teljesen megváltozott, hiszen a fordító a szó magyar jelentését, „bimbózik”, használta fel munkájához, és a hangalakkal való bűvészkedés folytán érkezett el a „Bimba” névhez. Bennünk a név hangzása egy üvegházat és benne sok apró, ki nem nyílt virág képzetét kelti, így úgy gondolom, hogy a magyar név tükrözi a gyógynövénytan-professzor J. K. Rowlingtól kapott nevében rejlő utalást.

Egy másik professzor a Roxfortban ugyancsak foglalkozásához illő nevet kapott. *Septima Vector*, mint azt neve is sugallja, a sok diák által nehéznek talált számmisztika tantárgyat oktatja. A „vector” egy matematikai mértékegység, irányt és nagyságot fejez ki. A professzorasszony szigorúságáról és a feladott házi feladatainak mennyiségéről, illetve bonyolultságáról volt híres, ennek ellenére volt, aki nem hátrált meg. A Vector névben ejtett „k” hang a szónak szigorúságot és tekintélyt kölcsönöz így a tanár jellemét is el tudjuk képzelni, és a diákok fenntartásait is megérthetjük..

Az irodalmi névválasztás gyakran tűnhet légből kapottnak, ám Rowling esetében minden névnek pontosan kidolgozott háttere van, így bizonyosságot kaphatunk arról, hogy az író nő lelkében ezek a személyek teljesen valóságosak.

3.4. Külső-belső jellemvonás kiemelése nevekkal

Ebben az esetben az író a szereplők egy-egy tulajdonságára utal nevének kiválasztásakor. *Peter Pettigrew* neve kis növésére utal, (nem lehet tudni, vajon testi, vagy lelki értelemben, hiszen árulóról van szó), míg a fél-óriás *Olympe Maxime* neve épp ellenkezőleg, hihetetlen magasságára hívja fel a figyelmet.

Az eredeti szövegben a *Gomold*-család (melynek leszármazottja Voldemort Nagyúr) neve a „gaunt” szóval hozható kapcsolatba, ami jelenthet soványt, barátságtalan, komor külsejű embert, vagy épp sivárt, elhagyatottat, ami nagyon is illik az említett családra.

Ezekon kívül a *Slytherin (Mardekár)*-ház jelképe a történet szerint egy kígyó, alapítójuk pedig képes volt kommunikálni a hüllőkkel saját nyelvükön. Érdekes, hogy az angol „slythery” szó jelentése csúszó, sikló, ami utalás a kígyókra. A fordításban szójátékként jelenik meg, hiszen „mar” (mint a kígyó) „de kár”.

3.5. Jellemzés a név nyelvi formai alakjával

3.5.1. Alliteráló nevek

Elsőként megemlítenénk az alliteráló neveket. Ha egy név alliterál, a fordítónak is nehezebb dolga van, különösen, ha meg akarja tartani a név eredeti jellegét. Épp ezért van, hogy egyáltalán nem is változtatnak az adott neveken, vagy csak annyit, hogy az olvasó számára is egyértelmű legyen, mit akartak érzékeltetni a szövegben. Ugyanakkor a Harry Potter-sorozat esetében nagyon fontos része volt az alliteráció használata a névalkotásnak, így a fordító igyekezett minden lehetséges helyen megőrizni az eredeti jellegét.¹⁴ (1. táblázat)

3.5.2. Szójátékon alapuló elnevezések

Egy-egy szó megfordítása, vagy éppen a rövidítések lehetnek a nyelvi szójáték legfőbb forrásai. Azokra a nevekre mondhatjuk, hogy nyelvi játékkal jött létre, ahol a szerző a nyelvi szinteket használva új nevet hozott létre. Nem mindegy a fordítás szempontjából, hogy az író a nyelv mely szintjein operál. Ha csak a fonémákkal játszik, a szó eredeti jelentésére könnyű rátalálni, ám a helyzet sokkal nehezebb abban az esetben, ha morfémákkal találkozunk. Szóelemekkel bűvészkedni, úgy, hogy az olvasók és a fordítók is felfedezzék az eredeti szavakat és jelentésüket, nem mindennapi tudást, fantáziát és találékonyságot igényel. Az egy morfémából álló nevek megfejtése nem jelent nagy kihívást a fordítóknak, ám kettő vagy több morféma, esetleg szintaktika vagy morfológia alkalmazásánál a név megfejtése hosszadalmas és bonyolult folyamattá válhat. Az ebbe a kategóriába tartozó nevek fordítási lehetőségei korlátozottak, így az esetek többségében a fordítónak saját nyelvi kreativitását és fantáziáját kell használnia, hogy beszélő funkciójából a név a fordítás során minél kevesebbet veszítsen el. A Harry Potter-regényekben számtalan ilyen szereplővel vagy más jelenséggel találkozhatunk, akiknek, amiknek az író így alkotta meg nevét, ha kellő figyelmet szentelünk nekik.

Először is, az *Abszol Út*, a varázslók egy falon át megközelíthető bevásárlóutcája. Eredetiben *Diagon Alley*, az elnevezés a „diagonally” szóból származik, melynek jelentése ferdén, átlósan.¹⁵

Edevis tükre, ami a szívünk legmélyebb vágyát mutatja, ha belenézünk, az első kötetben kap fontosabb szerepet. Az angol szövegben „Mirror of Erised” a neve, az „erised” szó pedig visszafelé olvasva „desire”, ami vágyat, kívánságot jelent. Hasonló technikát alkalmaz a magyar fordító is, hiszen Edevis visszafelé olvasva: „sivede”, vagyis a szívedé (még érthetőbbé válik a név, ha a tükör egész feliratát – „Edevis amen ahze erkyt doer amen” – elolvassuk visszafelé: „Nem arcod tükre ez, hanem a szívedé”).¹⁶ Edevis tükre tehát tökéletes példája a magyar fordító, Tóth Tamás Boldizsár zsenialitásának.

Emellett ott vannak még a Roxfortban elérhető mágikus fokozatok, melyek eléréséhez a tanulóknak vizsgákat kell letenniük. Az első, melyhez az ötödik év végén érkeznek el, és amit mi RBF (Rendes Bűbajos Fokozat) néven ismerünk, eredetileg O.W.L. (Ordinary Wizarding

---

¹⁴ Hertelendy, 2011.

¹⁵ uo.

¹⁶ Rowling, 2002. 195. p.

Level). Ez esetben a fordítás szó szerinti, így a szójáték elveszett, hiszen az „owl” jelentése bagoly, ami köztudottan bölcs állat.

A második, nehezebben elérhető szint, melyre a hetedik évben kerül sor, a N.E.W.T. (Nastily Exhausting Wizarding Test), magyarul RAVASZ (Rémisztően Agyfacsaró Varázstani Szigorlat) mely eredetileg nevét egy állat után kapta, fordításban azonban utal a vizsga embert próbáló nehézségére.

A regénysorozat első kötetében megismerhetjük *Mógus* professzort, a sötét varázslatok kivédésének oktatóját, eredeti nevén *Quirrel* professzort. Rowling a név esetében a „squirrel” (mókus) és a „quiver” (remeg, reszket) angol szavak összekeverésével a morfológia szintjén szójátékot alkotott. A magyar fordításba bekerült Mógus szó is az előbb említett nyelvi szinten lett átültetve a célnyelvbe, a mókus és mágus szavak hangalakjainak felhasználásával. Habár sikerült ugyanazon a nyelvi szinten megtartani a szójátékot, a magyar név mégsem árul el túl sokat viselőjéről, ellentétben az eredetivel. Mógus professzor szerencsétlen, gyáva varázsló érzetét kelti bennünk állandó dadogásával, reszketésével. A Quirrel név adása ötletes választás volt az írónőtől, hiszen a professzor igen remegős, ám akárcsak egy mókus a téli eleségét, ő is felettebb ügyesen rejtette el Voldemort nagyurat a roxfordi tanárok és diákok szeme elől.

3.5.3. Hangalak, zeneiség használata a névadásban

Máskor hangalakkal, zeneiséggel, ritmussal teszi az író izgalmasabbá, könnyebben megjegyezhetővé a neveket. Ilyen például *Madam Hooch/Huss*, a Roxfort repülés oktatója, hivatásáról már neve is árulkodik. Vagy éppen az első részben megjelenő hotel neve, *Porf-Eszek*, az eredeti szövegben *Cokeworth* (a „coke” jelentése koks; a „worth” szó pedig egy angolszász kifejezésből származik, ami földet jelent).

Az egyik ház elnevezése is hasonló úton történt, igaz, más jelentést is hordoz. A magyar fordításban a *Hugrabug*nak nevezett ház tanulói kissé esetlenek, de jószívűek, erre utalhat a ház elnevezése is, mintha „ugrálna”. De az angol eredetiben már más a helyzet, ott a ház neve *Hufflepuff* („huff” jelentése: megsértődik; „puff” jelentése: fújtat; „huff and puff” jelentése: pfújolni). Egyes értelmezésekben a ház neve épp ellentéte az oda tartozó tanulók jellemének, akik köztudottan békés természetűek.

Máskor a fordítónak meg kellett változtatni a nevet, hogy hangzatosabb legyen, mint például a *Ravenclaw* esetében. E szó jelentése „hollókarom”, de a magyar fordításban használt *Hollóhát* sokkal ritmikusabb.

A fordítás során néha elveszhetnek fontos jellemzők az egyes nevekből, így kisebb gondolkodási teret hagyva az olvasó számára, de amennyiben a fordítónak a veszteségeket a célnyelvre való átültetés során valamilyen módon sikerül pótolni, az író által adott beszélő funkció a névben továbbra is fellelhető lesz. Fontos azonban figyelembe venni, hogy a kulturális különbségek miatt nem minden szónév jelentését fedezzük fel vagy értékeljük a megfelelő módon. A fordításnak sokszor ezt a szakadékot is át kell hidalnia.

Habár Kovalovszky Miklós szerint „A beszélő név csak egy képzetet ad, nem általános hangulatot, s a fogalom határaitól összeszorított keretben a képzelet színező, kiegészítő játéka megbénul”.¹⁷

Rowling megoldásai és a fordítás leleményessége azonban remekül ellensúlyozza mindezt.

3.6. A fordítás módszerei

A dolgozat második felében a különféle fordítási technikákról szeretnénk értekezni, hiszen az ilyen beszédes nevek esetében hatalmas kihívás a célnyelven is érthetővé tenni a rejtett utalásokat. A fordítónak mindenekelőtt azt kell eldöntenie, lefordítsa-e az adott hely- vagy személynevet, másodsor pedig választania kell, melyik módszerrel őrizhetné meg legjobban a név eredeti jellegét, úgy, hogy közben a tartalom sem vesz el.

3.6.1. Az átvétel

Az első módszer az átvétel, melynek esetében a forrásnyelvi nevet eredeti alakjában illeszti a célszövegbe, mint például *Neville Longbottom, Harry Potter, Dudley Dursley, King's Cross* stb.

3.6.2. A behelyettesítés

A második módszer a behelyettesítés: mikor a forrásnyelvi nevet felcseréljük egy célnyelvi konvencionális megfelelőjével. Ezt megtehetjük, ha például magyar hangtani sajátosság alapján változtatunk az adott néven. A Harry Potter-könyvek esetében ez legtöbbször varázslények nevének fordításakor használatos, akiknek neve nem sok belső tartalommal bír, de magyar olvasó számára nehéz lenne kiejteni (*Grawp-Gróp, Circe-Kirke*). Más lehetőség, hogy megszokott módszer alapján tesszük egyértelműbbé a nevek kiejtését az olvasó számára, ezt a fordító gyakran használta szláv nevek esetében (*Poljakoff-Poljakov, Karkaroff-Karkarov-Gregorovitch-Gregorovics*). Emellett a magyar fordítás esetében elfogadott, hogy ismert történelmi személyek, például uralkodók esetében a neveket lefordítják (*Bloody Mary-Véres Mária, Catherine of Aragon-Aragóniai Katalin*). Tóth Tamás Boldizsár ezt a technikát alkalmazta a varázsvilág történelmi személyeinek esetében is, mint például *Ulrick, the Odball-Undok Ulrick*.¹⁸

3.6.3. A tükörfordítás

A harmadik módszert tükörfordításnak nevezik, amely a forrásnyelvi név célnyelvi kifejezéssel való helyettesítését jelenti, ez pedig gyakran szó szerinti fordítást jelent. A teljes tükörfordítás esetében legtöbbször ragadványnevekről beszélünk, főleg kísértetek esetében (*Headless Nick-Félig Fej Nélküli Nick, Fat Lady-Kövér Dáma, Fat Frair-Pufók Fráter*).

---

¹⁷ Kovalovszky, 1934. 39. p.

¹⁸ Hertelendy, 2011.

Ugyanezt a módszert használják állatok vagy varázslények neveinek esetében is, mint például *Crookhanks-Csámpás*, *Fang-Agyar*, *Fluffy-Bolyhoska*. Vagy éppen *Forbidden forest-Tiltott Rengeteg*, *Chamber of Secrets-Titkok Kamrája*, *Shell Cottage-Kagylólak*. Más nevek esetében a fordító megváltoztat egy-két betűt, vagy szavakat olvaszt össze, még varázslatosabbá, egyedibbé téve a neveket. Erre lehet példa *Mógus* professzor (mókus), vagy éppen *Ampók*, a kobold (*Giphook*-„grip”:fogás, „hook”: kampó). De a seprű *Cleansweep Seven (Jólsep-R7)* neve is. Tóth Tamás Boldizsár saját bevallása szerint kedveli a „visszaidegenítés” módszerét is, melynek esetében a szó szerint fordított nevet írásképeben elidegeníti a magyartól (így a név első látásra idegennek hat, ám mégis felfedezhető benne a magyar jelentés). Például *Cornelius Caramel*, *Quentin Reskesh* (angol: *Trimble* - reszketés), vagy *Suetette Polts*. Ezzel a módszerrel a fordító egyszerre kelti az idegenség és az ismerőség érzését.

3.6.4. Logikai kapcsolat forrásnyelv és célnyelv között

A negyedik eset, melynek során a név teljesen megváltozik, a forrásnyelvi név a célnyelvi névvel csupán logikai kapcsolatban áll. Ezt a módszert gyakran egy tulajdonság jelzésére használja a fordító, mikor a tükörfordítással kapott név nem hangzatos magyarban. Ilyenkor a szereplő egy másik tulajdonságát emeli ki. Erre példa a Roxfort kopogószeleme, *Hóborc (Peevs* - bosszantó), aki ostoba hóbertjaival kergeti örületbe a diákokat és tanárokat. Tökéletes példa még *Rita Vitrol/Skeeter* esete. Az eredeti változatban érthető, miért kapta a Skeeter nevet, ami egyes tájszólásokban szűnyogot, vagy bogarat jelent, hiszen a boszorkány animágus, és képes rovarra változni, és kihallgatni mások beszélgetéseit, e képessége segítségével vált sikeres újságíróvá. A magyar fordításban azonban a név inkább a szereplő vitriolosságára utal, hiszen minden megjelent cikkével és könyvével kigúnyolja a neves varázslókat és boszorkányokat. Az új nevek alkotásakor is használják a visszaidegenítést, gyakran olyan emberek esetében, akik nem jelennek meg személyesen, vagy csak utalnak rájuk (mint például könyvek szerzői, híres emberek). Például az egykori legendás lények gondozása tanár, *Ebshont* professzor az „ebcsont beforr” szólásra utal, míg az angolban *Mr és Mrs Mason* (kőműves) házaspár neve magyarban *Malterként* utal az eredeti névre. De a legérdekesebb és legösszetettebb nevek magalkotása során a fordító a szereplő két tulajdonságát jelző szavakból alkot egy újat, ezt pedig „blódlík gyártásának” nevezte el. Erre példa maga az iskola neve (*Roxfort*), vagy *Roxmorts* varázslófalú és a *Mézesfalás* édességbolt neve is. Mindhárom esetben az eredetivel semmi, vagy csak nagyon kevés kapcsolatban álló nevet alkotott.¹⁹

---

¹⁹ uo.

3.7. Néhány összetett példa

3.7.1. *Perselus Piton*

Perselus Piton professzor eredeti angol neve *Severus Snape*, mely a sok sziszegő hang miatt kerül ebbe a kategóriába (persze emellett sok más jelentést is hordoz, gyakori, hogy egy nevet több csoportba is sorolhatunk).²⁰ Rowling feltehetően a „snake” (kígyó) és a „snap” (hirtelen lecsap, megfog, harap) angol szavak összekeverésével alkotta meg a professzor nevét, később azonban az író egyik interjújából kiderült, hogy a Snape név valójában egy angol község neve, mely Severus és Hadriánus császár fala közelében fekszik, így ez a név inkább származásra utal, mintsem a bájitaltanár személyiségét festi le.²¹ A Severus latin név (kemény, szigorú, fanyar) véleményünk szerint inkább jellemzi a Mardekár házvezető tanárát, hiszen Rowling könyveiben a tanár urat nem egy kellemes személyiségnek ismerjük meg, főleg hogy a griffendéles tanulóktól mindig pontot von le, valamint állandó ellenszenvet tanúsít Harry és barátai iránt. Mindezek ellenére végsőkéig kitart Dumbledore mellett, és nagy szerepe van Harry győzelemre segítésében is, tehát a fanyar és kemény személyiséggel rendelkező tanárról, akiről legtöbbször a legrosszabbat feltételezik, neve sejtelmessége és jelentése ellenére a regény végére mindenki számára kiderül, hogy Severus Snape hős. A fentebb említett jellemvonásokat a magyar fordításban szereplő *Perselus Piton* név is remekül visszaadja, habár itt az író jellemzése is fontos szerepet töltenek be a személy megismerésében. Az interjú alapján a *Piton* név indokolatlannak tűnhet, ám ha figyelembe vesszük a tényeket, miszerint a félelmetes bájitaltanár a Mardekár-ház vezetője, melynek címerállata a kígyó, valamint hogy a *piton* köznévi értelemben véve egy kígyófajtát jelöl, már nem tűnik annyira véletlennek Tóth Tamás Boldizsár választása. Ha pedig az első feltevésből indulunk ki, hogy egy vegyüléknevet kell fordítani, a név akkor is találó, hiszen a kígyó így is felfedezhető a névben. A *Perselus* név talán Perseusra, a görög mitológia egyik félistenére, Zeusz fiára utal, aki a görög mondavilág szerint szintén hős volt.²² Az angol név alliterál, és a fordító ezt megtartotta a magyar fordításban is, csakúgy, mint a vezeték- és keresztnév sorrendjét, sőt, a fordított név hangzását is idegenszerűre alakította a *Perselus* latin alakja és írásmódja, valamint az idegen eredetű *piton* szó.

3.7.2. *Sirius Black*

A „nemes és nagy múltú” *Black*-család gyerekei mind csillagok neveit viselték (*Regulus*, *Arctulus*, *Sirius*, *Alphard*, *Andromeda*, *Narcissa*, *Bellatrix*, *Orion*, *Cygnus*, és *Draco*, *Scorpius*, akik csak távoli rokonok). Ezzel valószínűleg a család sznobizmusára utal a szerző. Azonban a *Black*-családnak a történet szempontjából legfontosabb és kidolgozottabb tagja, *Sirius Black* neve és személye többszörös jelentést hordoz.

Ahogy azt már említettük, nevét egy csillagkép, méghozzá a Nagy Kutya csillagkép után kapta. Emellett már fiatalon animágussá vált, ami azt jelenti, fel tudta venni egy adott állat, jelen esetben hatalmas fekete („black” jelentése: fekete) kutya alakját. A kutya rengeteg ősi mítoszban, legendában és hiedelemben kapcsolatban állt a halállal és a túlvilággal valamilyen

---

²⁰ uo.

²¹ Beszélő nevek, 2011.

²² uo.

módon (Anubisz, Kerberosz, Hekaté kísérője). Ugyanakkor a kezdetektől fogva a hűség jelképe is volt. Sirius Black esetében a végtelen hűség legjobb barátja, James Potter, majd az ő fia, Harry Potter felé irányul.

Azonban ha figyelembe vesszük, hogy a könyv Anglia területén íródott, a tény, hogy fekete kutyává tudott változni, még fontosabb lesz. A Brit-szigeteken elterjedt hiedelem veszi körül ezt az állatot még ma is élő hagyományok képében. Több eltérő nevet is adtak neki, ezek közül Rowling a *Grim* elnevezést használja, melyet magyarban *Zordóra* fordítottak. A sötét kutya rengeteg irodalmi műben megjelenik (A sátán kutyája, Jane Eyre, Faust).

Sok helyen és formában megjelenik, de mindig baljóslatú, kapcsolatban áll szellemekkel, temetőkkal, vagy épp halottakkal, sőt, a halál előjelének tartják.

Sirius Black azonban nem csak állat alakjában áll kapcsolatban a halállal, a történetben első felbukkanásakor, mikor a varázslók börtönéből szabadul, „két lábon járó holttest”-ként jellemzi Rowling. Később azonban kiderül, nem hogy nem negatív szereplő, de a főhős egyik legnagyobb támogatója és legmegbízhatóbb segítője.

Azonban épp ez a hűség garantálja a szereplő halálát már az első megemléstől kezdve: először a Potter-család megbosszulásáért kerül börtönbe 12 évig, ahol gyakorlatilag élet és halál között lebeg, majd életét kockáztatva megszökik, hogy megmentse Harry Pottert, a keresztfiát, és végre bosszút álljon. Ezekért a célokért pedig bármit megtenne, olyannyira, hogy a saját épségével és érdekeivel már nem is foglalkozik, minden, ami nem a Potterekkel kapcsolatos, mindegy neki, így vakmerő lépéseivel mindig egyre közelebb kerül a halálhoz, vagyis a fekete kutya mindkét értelmezése beteljesül, mikor Harry védelmezése közben meghal.²³

3.7.3. *Voldemort*

Sirus Black összetett nevének ellentéte pedig nem más, mint a hírhedt *Nagyúr*, *Voldemort* felvett neve. A történet szerint a nevet ő maga alkotta valódi, apja után kapott nevéből: *Tom (Rowle) Denem – nevem Voldemort* (a w így két külön v-nek számít), vagyis ez egy betűjáték. Azonban vehetjük intertextuálisnak is, ha a francia utalásra gondolunk („vol”-repülés, „de mort”-halál). Azonban ez komoly fordítói kérdéseket vet fel, így szinte minden célnyelvi fordításban más a Sötét Nagyúr születési neve (hiszen meg kell felelnie a szereplő által kitalált szójátéknak minden nyelven). Angolban még *Tom Marvolo Riddle (I'm Lord Voldemort)*, de a francia változatban, hogy meg tudják alkotni az eredeti nevet, a félelmetes feketemágus középső nevét „Elvis”-re cserélték.

---

²³ Belovári, é.n.

4. Összegzés

Dolgozatunkban törekedtünk bemutatni a legfontosabb névadási és névfordítási módszereket, valamint rávilágítani néhány nem mindennapi példára, amit az olvasó talán fel sem fedezett eddig. Megmutatni, milyen fontosak egy irodalmi műben a szereplők nevei, milyen erősen utalhatnak viselőik jellemére, munkásságára, akár még jövőjére is. Sorba véve minden akadályt és nehézséget, amit felfedeztünk a beszélő nevek lefordításának tanulmányozása közben, bizonyítani igyekeztünk, milyen bonyolult megtalálni az eredeti nevek célnyelvi megfelelőit, és a szövegbe illeszteni azokat. A fordítói munka kapcsán talán érdemes lenne más nyelvek fordításaiban is megvizsgálni a neveket, hogy összehasonlíthassuk a különböző kultúrák és szokások ütközését, melyek azok az utalások, melyeket a szociális különbségek érthetlenné tesznek, és más a fordítónak más módon kell magyarázatot találnia rájuk.

5. Irodalom

BELOVÁRI ANITA(é.n.): A fekete kutya szimbolikája a Harry Potter regénysorozatban. Megjelenés alatt. Elhangzott: Gyermek kultúra konferencia és kiállítás. ELTE-TÓK 2014. november 20-21.

DÖMÖTÖR ÁGI (2011): „Nem lehet szidni valamit, amit ennyien olvastak” – interjú a Harry Potter fordítójával. [online] <http://www.origo.hu/kotvefuzve/blog/20110711-humoros-tucatregeynek-neztek-interju-a-harry-potter-regenyek-fordito.html> [2015.12.30.]

FARKAS TAMÁS (2007): A tulajdonnevek fordíthatóságáról és napjaink fordítási hibáiról, közsók és tulajdonnevek példáján. In: Névtani Értesítő. 29. pp.167-188.

GÉRARD GENETTE (1996): Transztexualitás. In.: Helikon. 1996/1-2. pp.82-90.

GORETITY JÓZSEF (2003): „Ha a Harry Potter olvasóvá nem is tesz, íróvá talán igen” – beszélgetés Tóth Tamás Boldizsárral. [online] <http://www.iv.hu/modules.php?name=IVlapok&op=viewarticle&artid=726> [2015.12.30]

HERTELENDY RITA (2011): Fordítói kihívások és megoldások a magyar nyelvű Harry Potter kötetekben. Névtani értesítő. 33. pp.133-145.

KOROMPAY KLÁRA (2011): Az irodalmi névadás fogalmáról. In: Létünk. 2011/3. pp.86-93.

KORONCZAY LILLA (2005): Kár, hogy nincs varázspálcája. [online] http://www.nlcafe.hu/ezvan/20050824/kar_hogy_nincs_varazspalcaja/ [2015.11.12.]

KOVALOVSKY MIKLÓS (1934): Az irodalmi névadás. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai. 34. Budapest. p.62

SZ.N. (2006): Exkluzív interjúnk Tóth Tamás Boldizsárral. [online] <http://www.lumos.hu/exkluzivok/exkluziv-interjunk-toth-tamas-boldizsarral/> [2015.11.21.]

SZ.N.(2011): Beszélő nevek. [online] In.: Nyelv és Tudomány. <http://www.nyest.hu/hirek/piton-mcgalagony-fazekas-avagy-tulajdonnevek-a-muforditasban> [2015.11.12.]

TARJÁN M. TAMÁS(é.n.): Salazar portugál diktátor születése. [online] http://www.rubicon.hu/magyar/oldalak/1889_aprilis_28_salazar_portugal_diktator_szuletese/ [2016.01.10.]

TOKAREV (szerk.) (1988): Mitológiai enciklopédia. Gondolat. Budapest. 1-2

ROWLING, J.K.(2002): Harry Potter és a bölcsök köve. Animus Budapest. 285.p.

ROWLING, J.K.(2002): Harry Potter és a Titkok Kamrája. Animus Budapest. 316.p.

ROWLING, J.K.(2002): Harry Potter és az azkabani fogoly. Animus Budapest. 398.p.

ROWLING, J.K.(2002): Harry Potter és a Tűz Serlege. Animus Budapest. 675.p.

ROWLING, J.K.(2003): Harry Potter és a Főnix Rendje. Animus Budapest. 749.p.

ROWLING, J.K.(2006): Harry Potter és a Félvér Herceg. Animus Budapest. 619.p.

ROWLING, J.K.(2008): Harry Potter és a Halál ereklyéi. Animus Budapest. 622.p.